THE CONTRIBUTION OF THE ORTHODOX CLERGY TO THE STRUGGLE FOR ROMANIA'S INDEPENDENCE

Claudiu Cotan
Assoc., Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The acquisition of independence has represented a special time in the history of Romania till nowadays. The sacrifices of the soldiers on the fronts in the South of the River Danube showed Europe that the young Romanian state could defend its own political interests. The Orthodox clergymen have also taken part in all the events which outlined independence and affirmed Romania as important state in the European South – Eastern politics. During the fights of 1877 – 1878 and 1913, the Orthodox priests were near the Romanian soldiers in trenches or hospitals for wounded persons. The Orthodox monks and nuns left the peace and quiet of the monasteries to support the medical staff, and certain monasteries have been changed into military hospitals. I will try to present, in these pages, the contribution of the Orthodox clergy to the acquisition of Romania's independence and to the religious organisation of Dobrudgea, the Romanian territory acquired through the sacrifices of the soldiers and of the entire people.

Keywords: soldiers, priests, monks, hospitals, monasteries

Perioada cuprinsă între anii 1871-1914, adică de la înfiinţarea Germaniei şi până la declanşarea Primului Război Mondial (1914-1918), a fost marcată de o tot mai pronunţată concurenţă între Marile Puteri, interesate în dobândirea de noi teritorii şi pieţe economice. Treptat, s-a ajuns la formarea a două blocuri politico-militare: Antanta (Anglia, Franţa, Rusia) şi Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Italia, România), fiecare dintre acestea urmărindu-şi propriile interese. Rusia şi Austro-Ungaria au dus o politică de control asupra ţărilor din Balcani, în timp ce Franţa era în dispută cu Germania după pierderea Alsaciei şi Lorenei (1871). Germania a cunoscut o dezvoltare economică puternică în timpul regimului lui Bismarck, Anglia a încerca să ţină pasul cu aceasta, iar Franţa a încuraja revitalizarea societăţii prin introducerea unor reforme sociale, politice, economice şi chiar religioase (separarea Bisericii de stat – 1905 şi expulzarea ordinelor religioase catolice în timpul guverării prim-ministrului Clémenceau – 1906-1911). Italia, cu toate încercările sale, a rămas o putere europeană de mâna a doua[1].

Răscoala din Balcani, care a dus la schimbări politice majore în Europa, a izbucnit în 1875, şi s-a răspândit cu mare rapiditate în Bosnia-Herţegovina, Bulgaria, Serbia şi Muntenegru. Revoluţionarii bulgari refugiaţi în România în frunte cu Hristo Botev au trecut în sudul Dunării, dar mica grupare revoluţionară a fost înfrântă de intervenţia otomană. Conflictul balcanic a oferit Rusiei prilejul de a interveni în politica balcanică pe baza statutului său de apărătoare a ortodocşilor din Imperiul otoman. Mitropolitul Filaret al Moscovei i-a susţinut pe bulgari în lupta lor pentru emanciparea religioasă, determinând diplomaţia rusească de la Constantinopol să-i încurajeze pe otomani în a da satisfacţie bulgarilor, care cereau autocefalie faţă de Patriarhia Ecumenică. Prin

[1] Vezi Claudiu Cotan, *Ortodoxia şi mişcărilor de emancipare naţională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Edit. Bizantină, Bucureşti, 2004, p. 306.

intervenţia politică şi militară din 1877, Rusia a salvat populaţia bulgară de atrocităţile soldaţilor turci şi a contribuit la producerea unor schimbări substanţiale în geopolitica sud-est europeană[2].

În vara anului 1876, Serbia a declarat război Turciei, acţiune imitată şi de Muntenegru. În noua situaţie, România a cerut Turciei o lărgire a drepturilor sale internaţionale. După discuţiile politice de la Livadia - Crimeea, unde s-au stabilit condiţiile trecerii trupelor ruseşti pe teritoriul României, în aprilie anul următor, la Bucureşti s-a semnat un acord ruso-român. Curând România a intrat în război sprijinind Armata ţaristă în bătăliile de la Plevna şi Griviţa. Astfel, România intrat în primul război care avea să-i schimbe statutul politic internaţional.

La acest prim conflict militar al tinerei Armate române au luat parte şi preoţii militari ortodocşi care activau în garnizoanele marilor oraşe. Arhimadritul Gavriil Răşcanu, fost preot militar, a scris în timpul războiului un articol intitulat: *Datoriile preotului în Armată, pe timp de pace sau de război*, unul dintre primele articole care prezentau viziunea unui cleric asupra rolului capelanului pe front. Încă din timpul domnitorului Al. I. Cuza erau activi câţiva preoţi militari, fiind adoptată o primă legislaţie cu privire la atribuţiile acestei categorii de clerici. În 1870 a fost aprobat primul *Regulament pentru clerul de armată*, în care se preciza că fiecare regiment putea avea câte un preot militar. La izbucnirea războiului ruso-româno-turc din 1877 în Armata română se găseau zece preoţi militari, majoritatea călugări. Unul dintre aceştia, confesorul Gavrilă Ursu a fost decorat cu Virtutea Militară pentru dăruirea arătată pe front alături de soldaţii pe care i-a îmbărbătat în momentele grele ale războiului.

O contribuţie importantă la susţinerea Armatei române au avut-o monahii care au activat cu precădere în serviciul sanitar. Din 25 aprilie 1877, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice se interesa de situaţia în care se găseau mănăstirile, de ce posibilităţi de cazare aveau, dar mai ales de distanţa la care se aflau faţă de calea ferată pentru a fi transformate în caz de nevoie în obiective militare. Printr-un document din 28 mai 1877, I. C. Brătianu cerea întocmirea unui raport referitor la reparaţiile de care aveau nevoie mănăstirile pentru a putea fi folosite ca spitale de război. La 26 iulie 1877, Mitropolia de la Bucureşti înştiinţa Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice că dispunea de 50 de călugări şi 50 de călugăriţe pentru serviciu sanitar la ambulanţele Armatei. Până în august 1877 erau înrolaţi deja 200 de călugări şi călugăriţe în serviciul sanitar. Între aceşti monahi s-au găsit mulţi călugări din mănăstirile din preajma Bucureştiului (20 de călugări de la Mănăstirea Cernica, 26 de la Mănăstirea Căldăruşani, 20 de călugăriţe de la Mănăstirea Pasărea). De la Cernica şi Căldăruşani au mai fost mobilizaţi 12 călugări pentru transportarea răniţilor la barăcile construite în incinta Spitalului Filantropia. Mitropolitul Iosif Naniescu a cerut la 13 sept. 1877, ca 20 de maici de la Mănăstirea Agapia să meargă la Bucureşti pentru a îngriji răniţii din spitale. După două zile, episcopul Iosif de Huşi a solicitat ca 8 călugăriţe să meargă să ajute Spitalul din Galaţi[3].

Spitalul Brâncovenesc, al cărui prim efor era mitropolitul primat, a pus la dispoziţia Armatei 8 saloane cu 86 de paturi şi îngrijirea gratuită a răniţilor. Seminarul din Buzău şi Episcopia au fost pregătite pentru a fi transformate în spitale. Preotul Mihalache Nicolăescu din Drăgăşani a ajutat la organizarea unui spital cu 150 de paturi pentru răniţi. În sprijinul său au venit şi alţi preoţi din regiune. În ajutorul răniţilor au venit Epitropia bisericii Madona Dudu şi Epitropia bisericii Sfântul Ilie din Craiova, care în cele două localuri pe care le deţinea, Şcoala Lazaro-

[2] H. A. Hristov, „The Russo-Turkish War of 1877-1878 and Bulgaria's Liberation from Ottoman Joke", în *Bulgarian Historical Review* nr. 3, Sofia, 1988, p. 9.

[3] Al. N. Stănciulescu, „Clerul ortodox român în sprijinul războiului de independenţă", în *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 342-351.

Ottelișanu și Institutul Sfântul Ilie au organizat un spital cu 330 de paturi. La fel, Dispensarul medical al bisericii Sfânta Treime din Craiova a venit în ajutorul celor răniți. De ajutorul călugărilor au avut parte și 500 de prizonieri turci internați la Mănăstirea Bistrița. Aceștia primeau o rație de hrană zilnică mai mare decât cea a soldaților români aflaţi în Bulgaria. Episcopul Athanasie Stoenescu al Râmnicului-Noul Severin a avut o bună colaborare cu Comitetul Doamnelor Craiovene care patrona Spitalul *Independența* pentru soldații răniți. Pentru implicarea sa exemplară în susţinera Armatei române, episcopul Athanasie a fost decorat cu Steaua României în grad de comandor. De asemenea, pentru jertfele făcute și pentru devotamentul cu care au slujit în spitale au fost decorate călugărițele de la Mănăstirea Horezu și de la Mănăstirea Dintr-un lemn. Arhimadritul Ghenadie Enăceanu a primit ordinul rusesc Sfânta Ana clasa a III-a, ca semn de apreciere pentru ajutorul dat soldaților aflaţi pe front.

Călugărițele au urmat un curs de pregătire sanitară la Spitalul *Filantropia*, iar călugării de la Cernica şi Căldărușani au fost puși la dispoziţia Crucii Roşii pentru transportul răniţilor. Pe lângă ajutorul oferit de mănăstirile ortodoxe, în sprijinul Armatei a venit şi Comitetul Doamnelor din Iaşi condus de Maria Rosetti-Roznovanu, care a strâns bani şi ofrande pentru ostaşii români. Acest comitet a înfiinţat Spitalul din Târgu-Măgurele şi Ospiciul Sfânta Maria din Iaşi în care se găseau mobilizate şi zece călugăriţe. Numeroase donaţii au făcut ierarhii ortodocşi, dar şi preoţii şi protopopii. Chiar şi elevii Seminarului Central din Bucureşti au făcut o colectă pentru front.

Episcopul Ghenadie al Argeșului a emis la 12 sept. 1876, o circulară pentru susținera Armatei române. La 19 mai 1877, mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei a cerut ca în biserici să se facă colecte la cutia milei pentru soldații români, îndemnul la această acțiune venind din partea Comitetului de Doamne din Iași. Același îndemn l-a repetat după două luni în dorinţa de a spori colectele credincioşilor. Sfântul Sinod a trimis o circulară către toți preoții pentru ca cei morți pe front să fie pomeniți la Sfânta Liturghie timp de trei ani, ca să le fie dedicată o zi pe an pentru pomenire și ca în fiecare biserică să fie așezată cutia milei pentru ajutorarea familiilor celor morţi în război. Preoților li s-a cerut să întocmească un tablou statistic cu numărul și situația materială a familiilor eroilor de război. Protopopii și comitetele aveau datoria să preia fondurile strânse în biserici și să le distribuie după necesitate fiecărei familii de eroi. Astfel, donaiile au fost încredinţate Comitetului Doamnelor care le-au folosit pentru ajutorarea răniţilor, văduvelor şi orfanilor. Pe durata războiului, preoții, călugării și ierarhii au făcut rugăciuni pentru pomenirea eroilor și pentru victoria Armatei[4]. Pentru fiecare eveniment petrecut pe front s-au făcut rugăciuni și slujbe în biserici și chiar prtocesiuni pe străzile orașelor. Episcopul Athanasie al Râmnicului-Noul Severin a tipărit o broșură cu rugăciuni speciale pentru procesiunile ce se săvârșeau în parohii.

Solidaritatea a depăşit hotarele României, în sufletele românilor ardeleni fiind prezentă nădejdea unei viitoare unităţii naţionale. S-au format comitete de ajutorare în mai multe oraşe transilvănene, care însă au fost interzise de autoritățile maghiare la sfârșitul lunii mai 1877. Guvernul maghiar presimţea că momentele dificile prin care trecea Imperiul otoman puteau să lovească şi Austro-Ungaria. Sub presiunea Budapestei comitete de ajutorare s-au transformat în centre de colectare a ofrandelor destinate soldaților români mobilizaţi pe fronturile din Bulgaria. Inițiativa înființării comitetelor de ajutorare a răniților români i-a aparținut Iuditei Măcelariu, care a organizat un asemenea comitet la Sibiu în 5/17 mai 1877. Următorul comitet s-a format la Brașov sub președinția lui Diamandi I. Manole. La Năsăud comitetul a fost condus de Elisabeta

[4] Mircea Păcurariu, „90 de ani de la proclamarea Independenţei de Stat a României”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXXV, 1967, nr. 5-6, pp. 602-617.

Pop Păcurariu, iar la Făgăraș de Anastasia Popescu, soția protopopului Petru Popescu. S-a format și un comitet al studenților români din Viena, condus de Octavian Blasian. S-au organizat comitete în toate orașele importante din Transilvania spre îngrijorarea autorităților austro-ungare care nu vedeau cu ochi buni solidaritatea românilor aflați de o parte și de cealaltă a munților Carpați. De aceea, în locul acestor s-au înființat centre de colectare care au funcționat pe toată durata războiului ruso-româno-turc. Centrul de colectare de la Sibiu era condus de Iudita Măcelariu, iar cel din Brașov de Diamandi I. Manole. La încurajarea acțiunilor de colectare a contribuit și presa transilvăneană prin publicațiile: *Telegraful român, Gazeta Transilvania* și revista *Familia*[5]. Pentru ajutorarea răniților au fot donați 45.000 de lei aur, comprese, pansamente, sute de cămăși, cearșafuri și mulți metri de pânză. În comitetele de ajutorare au intrat ca membre soții de preoți, fiind cunoscute preotesele Maria Hania, soția directorului Seminarului Teologic Andreian, Elefteria Cristea, soția lui Nicolae Cristea, asesor consistorial și redactorul ziarului *Telegraful Român*, Caliope Boiu, soția profesorului Zaharia Boiu și Maria Cunțan, soția profesorului Dimitrie Cunțan. Între cei care au contribuit cu donații au fost preoți, profesori ai Seminarului, episcopul Ioan Popasu și chiar mitropolitul Miron Romanul[6]. Teologul ardelean Vucențiu Grama a trecut munții pentru a se înrola voluntar în Armata română.

Victoriile trupelor ruso-române au îngrijorat Marile Puteri care vedeau o revenire în plan politic internaţional a Rusiei. De aceea, când trupele ruseşti au ajuns să lupte pe teritoriul bulgar în 1877, ameninţând să ocupe Constantinopolul şi Strâmtorile, englezii au cerut stoparea războiului care le afecta interesele politice în Marea Mediterană. Imperiul otoman, „omul bolnav al Europei", era într-un declin accentuat, dar existenţa sa era necesară pentru echilibrul politic din Balcani. Controlul financiar străin făcea însă imposibilă o redresare economică a Porţii otomane, iar legislaţia semifeudală şi despotismul sultanului Abdul-Hamid (1877-1909) plasau imperiul la limita haosului. În această perioadă, Imperiul otoman a trebuit să facă faţă mai multor războaie şi răscoale, dar şi revoluţiei otomane a Junilor Turci. Balcanii au constituit zona fierbinte a continentului, care a perpetuat lupta populaţiei ortodoxe pentru independenţă, dar şi câteva conflicte directe între statele ortodoxe.

Congresul de la Berlin a recunoscut independenţei României, Serbiei şi Muntenegrului, iar Bulgaria a devenit autonomă. Serbia a preluat Nişul, Pirotul şi Vranje, iar România a dobândit Dobrogea, dar a pierdut sudul Basarabiei ocupat de Rusia. Din punct de vedere politic, situaţia Bulgariei se îmbunătăţea, cu toate că era divizată. Bulgaria a fost nemulţumită pentru că a pierdut multe dintre teritoriile pe care le dobândise prin pacea de la San Stefano. De aceea, populaţia s-a revoltat faţă de deciziile de la Berlin şi a pornit o adevărată răscoală încurajată de clerul ortodox bulgar. Răscoala de la Kresna împotriva tratatului de la Berlin (1878) a fost condusă şi organizată de mitropolitul Natanail de Ohrida, cu participarea a sute de clerici ortodocşi bulgari[7]. Adeziunea exarhului Antim la revoltă a obligat autorităţile otomane să-l înlăture. Succesor în scaunul arhieresc a fost desemnat exarhul Iosif. În 1890 Exarhatul bulgar a dobândit trei noi episcopii în Macedonia cu toate că acest fapt a nemulţumit profund Patriarhia

[5] A. Paul, „Ofrande bănești și materiale ale Românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență", în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 365-367.

[6] Ilie Frăcea, „Un document inedit despre ecourile proclamării independenței de stat a României în Transilvania", în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 361-364; D. Călugăr, „Preoți și familii preoțești în sprijinirea războiului de independență", în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 359-360.

[7] Chiril al Bulgariei, „Opoziţia contra Pactului de la Berlin. Răscoala de la Kresna", Edit. Academiei de Ştiinţe, Sofia, 1955, recenzie de pr. lector Chiril Pistrui în *Mitropolia Ardealului*, 1966, nr. 1-3, pp. 187-188.

Ecumenică. Rusia dorea extinderea Exarhatului bulgar pentru propriul său interes, majoritatea clericilor bulgari fiind rusofili.

Deşi Congresul de la Berlin a extins teritoriile sârbilor, ocuparea Bosniei-Herţegovina de către austrieci a însemnat un eşec al politicii Belgradului. În Bosnia-Herţegovina, intrată sub protecţie austriacă, noile autorităţi au încurajat hegemonia mahomedană a marilor proprietari de pământ[8]. Mitropolia de Belgrad s-a interesat de acum mai mult de soarta sârbilor ortodocşi din Bosnia şi Herţegovina, cu toate că Viena controla viaţa religioasă printr-un acord pe care-l negociase cu Patriarhia Ecumenică. Viena decidea asupra clerului şi ortodocşilor sârbi din Patriarhia de Karlovitz. Totuşi dobândirea independenţei a dus la recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Sârbe (1879) de către Patriarhia Ecumenică[9]. Patriarhia Ecumenică era pregătită să ofere o autonomie Bisericilor Ortodoxe din teritoriile autonome sau independente, însă în care patriarhul ecumenic să-şi păstreze o anumită autoritate[10]. Interese divergente au apărut în Macedonia, acolo unde s-a dezvoltat un conflictul religios sârbo-greco-bulgar.

Biserica Ortodoxă Sârbă a susţinut lupta împotriva otomanilor în timpul crizei balcanice din anii 1875-1878. Mitropolitul Mihail de Belgrad a ţinut o corespondenţă permanentă cu principali ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse şi a avut contacte cu revoluţionarii bosniaci. Numeroşii revoluţionari refugiaţi pe teritoriul Serbiei vedeau în mitropolitul de Belgrad un protector, unii dintre ei primind ajutor şi din partea mitropolitului Ilarion al Muntenegrului. În Bosnia şi Herţegovina numeroşi preoţi activau în conducerea comitetelor insurecţionale. După intrarea Serbiei în conflict, mulţi preoţi s-au înrolat fiind prezenţi pe front. Peste 300 de preoţi sârbi au participat direct la luptele revoluţionare[11]. În urma războaielor balcanice (1912-1913), Patriarhia de Peci şi-a extins jurisdicţia şi în Muntenegru. Sârbii se pregăteau pentru realizarea unităţii politico-religioase mult visate[12].

În aprilie 1877 s-a organizat o adunare a oamenilor politici albanezi la Ianina, adunare la care au cerut autonomia ţinuturilor locuite de albanezi şi folosirea limbii albaneze în administraţie şi în şcoli. Tratatul de la San Stefano i-a defavorizat, iar Liga de la Prizren, înfiinţată în 1878 din membri ce reprezentau cele trei grupări religioase din teritoriile albaneze: catolică, musulmană şi ortodoxă, n-a obţinut nimic prin apelurile înaintate delegaţilor la Congresul de la Berlin. Albanezii erau consideraţi supuşi ai sultanului. Refuzaţi de toate cercurile politice, albanezii au organizat revolte violente, pe care Poarta le-a înăbuşit cu o deosebită cruzime. Necesitatea unei emancipări naţionale a albanezilor se făcea tot mai simţită, iar războaiele balcanice au determinat Marile Puteri europene să acorde independenţă tânărului stat albanez[13].

La încheierea războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, România a dobândit Dobrogea, un teritoriu cu o situaţie socială şi religioasă diferită de restul ţării, dar a pierdut sudul Basarabiei reocupat de Imperiul ţarist. Mitropolitul Calinic Miclescu a solicitat în scris binecuvântarea patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea pentru unirea canonică a populaţiei ortodoxe din acest

[8] A. J. P. Taylor, *Monarhia habsburgică (1809-1918). O istorie a Imperiului austriac şi a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Edit. All, Bucureşti, 2000, p.133.
[9] Claudiu Cotan, „Serbia şi Biserica Ortodoxă Sârbă în secolul al XIX-lea", în *Analele Universităţii din Craiova, Seria Teologie*, nr. 3, 1998, pp. 31-44.
[10] Raymond P. Janin, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris, 1922, p.151.
[11] J. Mousset, *La Serbie et son Eglise (1830-1904)*, Paris, 1938, pp. 307-308.
[12] Claudiu Cotan, „Independenţa politică şi religioasă a popoarelor din sud-estul Europei", în *Analele Universităţii Ovidius-Seria Teologie*, nr. 1, 2008, pp. 145-160.
[13] Claudiu Cotan, „Relaţiile cu Bisericile Ortodoxe din Serbia, Bulgaria şi Albania", în *Autocefalie şi comuniune*, Edit. Basilica, Bucureşti, 2010, pp. 178-200.

teritoriu cu Mitropolia Ungrovlahiei. Patriarhul a acceptat cererea, dar a cerut clerului ortodox român să nu aibe comuniune religioasă cu bulgarii schismatici. Biserica Ortodoxă Bulgară fusese declarată schismatică în 1872, când Patriarhia Ecumenică era condusă de patriarhul Antim al VI-lea, fiind învinuită de filetism[14]. Într-o scrisoare din mai 1880, mitropolitul Calinic i-a mulţumit patriarhului pentru recunoaşterea jurisdicţiei Bisericii Ortodoxe Române asupra Dobrogei, dar preciza că bulgarii dobrogeni erau cetăţeni români şi membrii ai Bisericii Ortodoxe Române[15]. De altfel, în acestă corespondenţă, mitropolitul Calinic îndeamna diferitele etnii care faceau parte din Biserica Ortodoxă la o bună înţelegere.

O imagine foare clară asupra situaţiei bisericeşti din Dobrogea ne este oferită de Raportul din 1879 înaintat episcopului Iosif Gheorghian de revizorul bisericesc Ieronim Ştefănescu. Documentul publicat de G. Ilinoiu într-un studiu este un rechizitoriu excelent asupra stării sociale, morale şi canonice a clerului, dar şi asupra stării materiale a locaşurilor de cult[16]. În timpul păstoririi episcopului Partenie Clinceni s-a reuşit ridicarea de noi biserici în cele două judeţe, Constanţa şi Tulcea. Legislaţia adoptată de statul român a permis o îmbunătăţire a situaţiei materiale a parohiilor dobrogene. În Dobrogea, ca şi în restul României, religia ortodoxă era considerată dominantă, iar la consolidarea legăturilor dintre Dobrogea şi România a participat şi clerul ortodox.

În 1902 la conducerea Eparhiei Dunării de Jos a ajuns Pimen Georgescu. La investirea sa, regele Carol preciza: „Propovăduieşte, dar, cuvântul Evangheliei în limba strămună, neuitând niciodată că mărirea ţării este o menire a Bisericii ca şi a statului, ambii de pururi nedespărţiţi întru îndeplinirea aspiraţiunilor naţionale". Episcopul Pimen a reuşit o bună organizare a clerului, fiind preocupat în mod special de pregătire pastorală a acestuia. De aceea a introdus conferinţele preoţeşti, dar şi obligaţia clerului de a ţine predici şi cateheze pastorale. A introdus foile matriculare în care să fie notate pregătirea culturală a preotului, conduita morală şi activitatea acestuia. Prin condiţiile economice create de stat numărul românilor ortodocşi a crescut, iar viaţa bisericească s-a îmbunătăţit[17].

Situaţia politică şi religioasă din sud-estul Europei s-a complicat în timpul celor două războaie balcanice, România fiind implicată în aceste conflicte şi în disputele politice care au urmat. În timpul celui de-al doilea război balcanic contribuţia la susţinerea Armatei române a fost încurajată de ierarhii români şi împlinită cu dăruire de călugării şi călugăriţele care au slujit în lazaretele de bolnavi. Mitropolitul Pimen al Moldovei şi Sucevei le-a cerut călugărilor şi călugăriţelor să slujească în spitalele militare, iar în ianuarie 1913 a trimis o circlară emoţionantă mănăstirilor din Moldova: „... adevărata călugărie se desăvârşeşte nu numai în rugăciuni şi îndeletniciri duhovniceşti, ci, unite cu acestea, să fie şi faptele, care să aducă foloase omenirii la toate cerinţele vieţii... E vremea ca toţi fiii ţării, de orice stare şi orice vârstă, să aducă jertfa cuvenită, căci zilele grele sunt. Călugăriţele din mănăstirile noastre să vegheze şi să se pregătească. Cele bătrâne în singurătate să se roage lui Dumnezeu pentru ţară şi oastea noastră,

[14] Ioan Rămureanu, Milan Şesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericiască Universală*, vol. II, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1993, p. 485.
[15] Gheorghe Vasilescu, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu şi recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române", în *Autocefalia libertate şi demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2010, p. 338.
[16] G. Ilinoiu, "Cultele din Dobrogea", în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, pp. 612-630.
[17] G. Ilinoiu, "Cultele din Dobrogea", în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, p. 625.

cele tinere în corturi şi spitale să îngrijească de răniţi”[18]. La chemarea mitropolitului pentru pregătirea sanitară în caz de război au răspuns călugării şi călugăriţele din toată ţara[19]. Călugăriţele au fost solicitate să ajute şi soldaţii holerici din lazaretul Turnu Măgurele, unde se pare că nu a mai fost nevoie de ajutorul lor. Sacrificiile preoţilor militari şi jertfa monahilor din spitalele de răniţi au contribuit la consolidarea statutului Bisericii Ortodoxe în societatea românească de la începutul secolului al XX-lea. Dar cea mai importantă implicare a clerului ortodox în susţinerea deziderateloor naţionale s-a făptuit în timpul Primului Război Mondial care a culminat cu făurirea României Mari.

BIBLIOGRAPHY

Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 51/1923, Implicarea călugărilor din Moldova în Primul Război Mondial.
Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 116/1912, Ajutoare pentru Flota de război şi pentru Crucea Roşie, doc. nr 876/23 martie 1913.
Chiril al Bulgariei, „Opoziţia contra Pactului de la Berlin. Răscoala de la Kresna”, Edit. Academiei de Ştiinţe, Sofia, 1955, recenzie de pr. lector Chiril Pistrui în *Mitropolia Ardealului*, 1966, nr. 1-3, pp. 187-188.
Călugăr, D., „Preoți și familii preoțești în sprijinirea războiului de independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 359-360.
Cotan, Claudiu, *Ortodoxia şi mişcărilor de emancipare naţională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Edit. Bizantină, Bucureşti, 2004.
Cotan, Claudiu, „Serbia şi Biserica Ortodoxă Sârbă în secolul al XIX-lea”, în *Analele Universităţii din Craiova, Seria Teologie*, nr. 3, 1998, pp. 31-44.
Cotan, Claudiu, „Independenţa politică şi religioasă a popoarelor din sud-estul Europei”, în *Analele Universităţii Ovidius-Seria Teologie*, nr. 1, 2008, pp. 145-160.
Cotan, Claudiu, „Relaţiile cu Bisericile Ortodoxe din Serbia, Bulgaria şi Albania”, în *Autocefalie şi comuniune*, Edit. Basilica, Bucureşti, 2010, pp. 178-200.
Frăcea, Ilie, „Un document inedit despre ecourile proclamării independenței de stat a României în Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 361-364.
Hristov, H. A., „The Russo-Turkish War of 1877-1878 and Bulgaria’s Liberation from Ottoman Joke”, în *Bulgarian Historical Review* nr. 3, Sofia, 1988, pp. 9-18.
Ilinoiu, G., “Cultele din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, pp. 612-630.
Janin, P. Raymond, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris, 1922.
Mousset, J., *La Serbie et son Eglise (1830-1904)*, Paris, 1938.
Paul, A., „Ofrande bănești și materiale ale Românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 365-367.
Păcurariu, Mircea, „90 de ani de la proclamarea Independenţei de Stat a României”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXXV, 1967, nr. 5-6, pp. 602-617.

[18] Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 51/1923, Implicarea călugărilor din Moldova în Primul Război Mondial.
[19] Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 116/1912, Ajutoare pentru Flota de război şi pentru Crucea Roşie, doc. nr 876/23 martie 1913.

Stănciulescu, Al. N., „Clerul ortodox român în sprijinul războiului de independență”, în *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 342-351.
Răműreanu, Ioan, Şesan, Milan, Bodogae, Teodor, *Istoria Bisericiască Universală*, vol. II, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1993.
Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică (1809-1918). O istorie a Imperiului austriac şi a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Edit. All, Bucureşti, 2000.
Vasilescu, Gheorghe, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu şi recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Autocefalia, libertate şi demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2010, pp. 336-353.